

Maldināšanas formas Gunāra Astras pieminekļa atklāšanas atveidojumā un mediju atbildība

LU 80. zinātniskā konference

2022. gada 18. martā

Dr. phil. Skaidrīte Lasmane

Divi projekti, divas krīzes un divas krīzes notikumu korekcijas, kas ietekmē pētījumu saturu:

1. LZP FLP „Latvijas mediju ekoloģija: ceturtais industriālās revolūcijas pārmaiņu analīze” (Nr. lzp-2018/2-0260)

2. LZP FLP projekts *Dezinformācijas un sazvērestību radītie **riski demokrātijai**: Latvijas pieredzes pārlūkošana* Nr. Izp-2019/1-0278

Risks to Democracy Caused by Disinformation and Conspiracy: A Review of the Experience of Latvia, project No. LZP- 2019/1- 0278.

Atsaukties, pētīt vai ignorēt jaunus melus un maldināšanas notikumus?

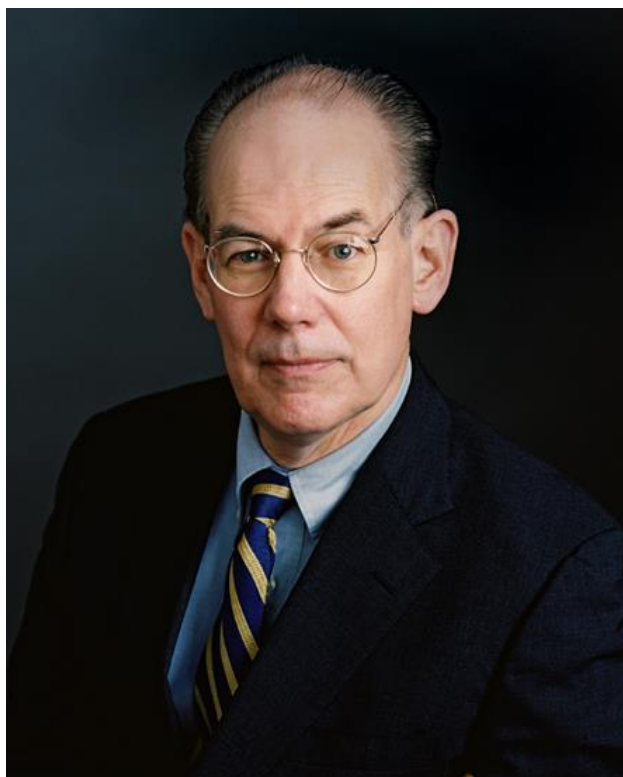
Melu un maldināšanas komunikatīvais raksturs

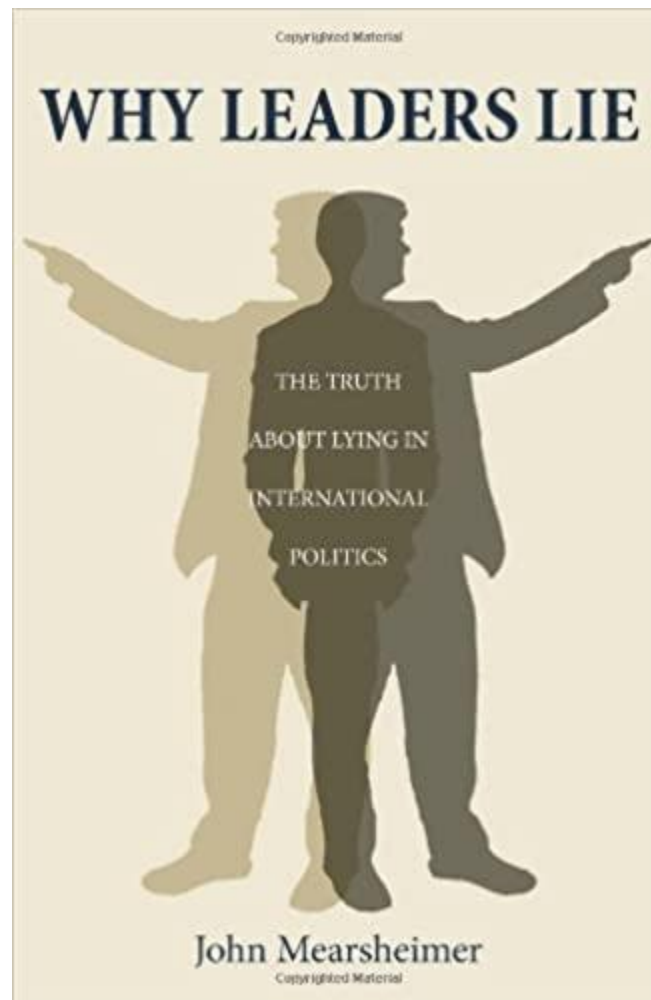
Žaks Lakāns (Jacque Lacan, 1901-1981)

Valodas funkcija nav vis informēt, bet atgādināt (stāstīt par, uzburt). Tas, ko es meklēju runā, ir runas atbalsojums otrā.

La fonction du langage n'est pas d'informer, mais de`evoquer.
Ce que je cherche dans la parole, c'est la response d'autre.»
(Ecrits, pp. 299-300)

John Mearsheimer, 1947

Patiesības teikšana balstīta faktos; to vada tiešums un godīgi nolūki, bez aplinkiem.

Maldināšanas formas – meli un sagrozījumi.

Meli -- apzināta citu atturēšana no patiesības, darot visu, lai citi ticētu un domātu, ka tā ir patiesība.

Sagrozījumi – atsevišķu faktu patvaļīgs savirknējums, kad uzsvērti vieni, bet noklusēti citi fakti nolūkā maldināt

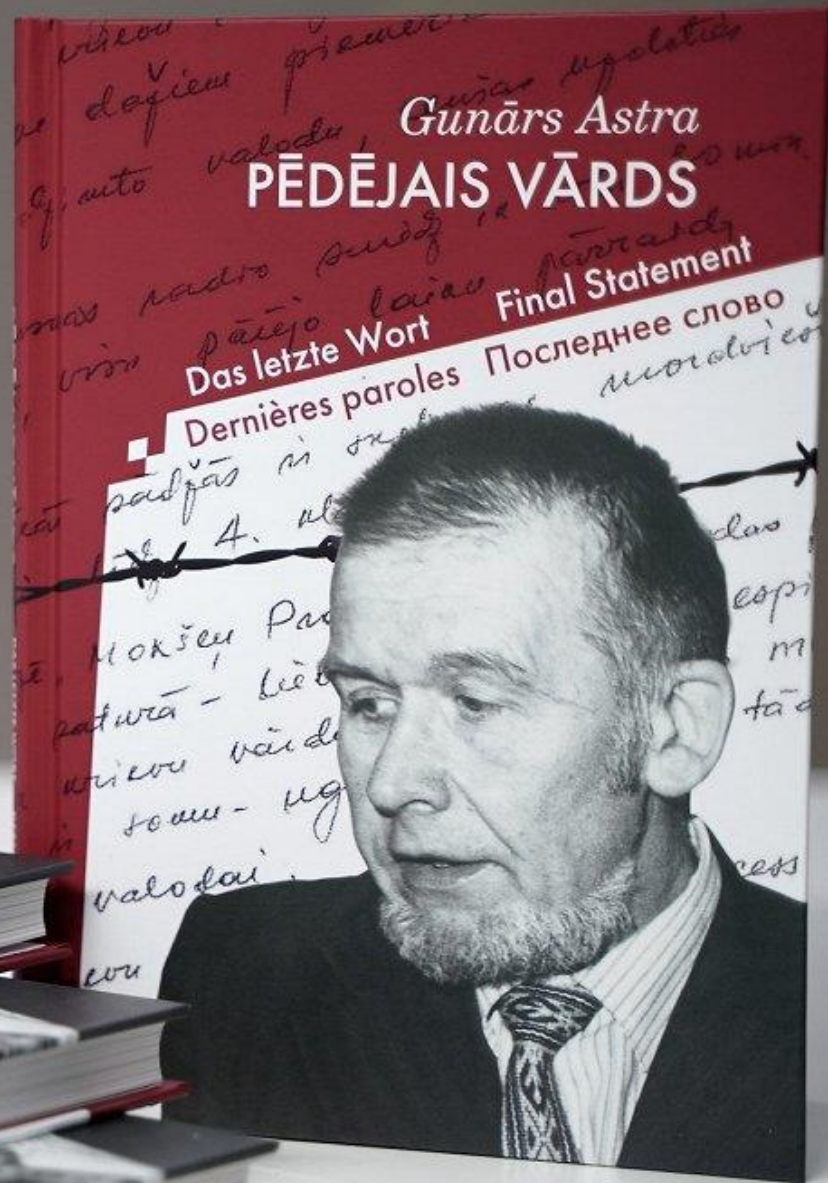
Kāpēc meli un maldināšana bīstama demokrātijai?

Stratēģiskie un savtīgie meli (John Mearsheimer)

Potenciāls nedemokrātiskiem režīmiem – autokrātijai, diktatūrai, totalitārismam.

Demokrātija balstās uz informētu līdzdalību valsts lietās.

Hanna Ārente. Totalitārisma sākumi.(1951)

«Būdams Latvijas **pilsonis ar nacionālu un demokrātisku pārliecību**, nevaru ignorēt augstāk minētos apstākļus.» (Gunārs Astra. (2021). Pēdējais vārds. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 25. lpp.):

1) Rusifikācijas patiesība un tās aizstāšana ar jaunas vēsturiskas kopības -- padomju tautas -- veidošanas naratīvu;

«krievu nācijas nepārprotamā, progresējošā un nomācošā dominante...» (20)

«-- mūsu kaimiņu baltkrievu asimilācijas process ir sasniedzis tādu stadiju, ka viņi nevēlas sevi atzīt par baltkrieviem, vārds «belorus» ir nievājams un tiek uztverts kā pazemojums;

-- bijušajā Ukrainas galvaspilsētā Harkovā no esošajām divām ukraiņu skolām nesen vienu slēdza, bet otra knapi velk dzīvību – skolotāji meklē skolēnus: vecāki grib saviem bērniem labu un vēlas, lai viņi mācās krievu skolās.»(21)

2)**Agresijas patiesība** Latvijas vēsturē :

«Nekādi apsvērumi – politiski, ekonomiski, militāri vai citi – nevar kalpot par agresijas attaisnojumu»(Agresijas definīcija, ANO ,1974.g.

3) nebrīvā, pie meliem pieradinātā, neinformētā (dezinformētā) cilvēka patiesība : demokrātija balstās uz informētu, domājspējīgu pilsoņu līdzdalību valsts lietās.

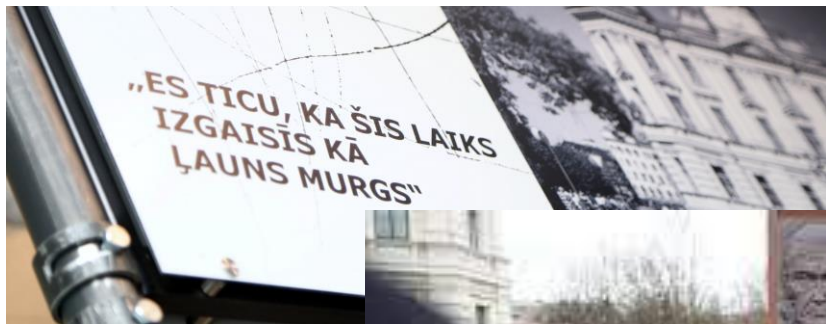
«Es esmu dzimis laikā, kad bērnība bija grūta, taču liktenīgu notikumu piesātināta. Tajā laikā es augu un mācījos **analizēt, pretstatīt, salīdzināt un izdarīt attiecīgus secinājumus.**» (Gunārs Astra. (2021). Pēdējais vārds. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 16. lpp.)

Domāt nespēja, domāšanas un jūtu sastindzināšana»(17), ko izraisa informācijas noklusējums un dzīvnieciskas bailes

«Jebkuru apmelojumu var un vajag atspēkot, ja tas ir tā vērts.[..] Tā vietā, lai pierādītu, ka kaut kāda informācija ir meli, t.i., nav informācija, bet dezinformācija, un lai to neitralizētu, varas orgāni šo informāciju slēpj, tās glabātājus un izplatītājus vajā un tādējādi neizbēgami rada ap šo informāciju sensacionalitātes un pārmērīgas ziņkārības atmosfēru.» (26).

«Informācijas bads cilvēku padara nespējīgu veidot pareizus spriedumus, nolemj viņa domāšanu atrofijai – ja domāšana vispār pagūst kaut cik attīstīties. Cilvēks ar atrofētu domāšanu ir nepilnvērtīgs, pazemots, pārvēršas par manipulācijas objektu, rotaļlietu, vergu. Lai būtu par kaut ko pārliecināts, cilvēkam ir jābūt informētam.» (27. lpp.)

Maldināšanas formas Gunāra Astras pieminekļa atklāšanas atveidojumā un mediju atbildība

Referātā pievērsta uzmanība maldināšanas (angļu- misinformation) veidiem medijos. Dezinformācija un sazvērestību teorijas atzīstamas par maldināšanas paveidiem. Maldināšanas izpausmes analizētas, vērtējot Gunāra Astras pieminekļa atklāšanu Latvijas mediju atveidojumā. Akcentēta apzināta un neapzināta maldināšana, kas izpaužas ne tikai dezinformācijā, bet arī noklusējumos, nebūtiskā uzsvērumā, divdomībās. Gunāra Astras pieminekļa atklāšana, kas varēja kalpot par demokrātisko vērtību -- brīvības, cilvēka cieņas, drosmes – manifestāciju, gan protestētāju darbības, gan mediju atveidojuma dēļ nerasniedza komunikācijas mērķi. Empīriskā gadījuma analīze var atvieglot pētījumus par maldināšanas formu ietekmi uz demokrātisko vērtību devalvāciju. Vienlaikus tā ierosina pārskatīt mediju funkcijas un atbildību digitālo mediju laikmetā.

Literatūra

Arendt, Hannah. (1991). Elemente und Ursprünge totaler Herrschaft. Munich: Piper Verlag

Astra, Gunārs. (2021). Pēdējais vārds. Rīga: Latvijas Vēstnesis.

Mearsheimer, John. (2011). Why Leaders Lie. New York: Oxford University Press.